

was signed in 17 January 2012. As Polish experience shows, there is the single standard for teacher training system of foreign languages in this country since 2004. As Standard 2004 did not fully meet the European requirements for promoting linguistic diversity, encouraging people to learn foreign languages and improving the quality of learning and teaching foreign languages (that determines the level of acquisition the ability to communicate in foreign languages) the Ministry of Science and Higher Education decided to renovate it. By analyzing the regulatory documents (current standard for teacher training – Standard 2012), it was found out that the teacher training content provides five modular model of the educational process that meets the specifics of the professional knowledge and skills operation for working in primary, basic and secondary schools.

Among five modules, the second module concerns psychological and pedagogical training, that is carried out with taking into account the different educational stages (kindergarten and elementary school, middle school, high school) and getting the skills for working with children with special needs (disabled or chronically ill children). According to the standard the content of psycho-pedagogical foreign language teacher training provides general psychological and pedagogical training – mastering the basic knowledge and skills in psychology and pedagogy (with elements of special education), psycho-pedagogical training at some stage or stages of education – a detailed study of psychology and pedagogy, pedagogical practice that is connected with the experience of tutelary and educational work with students.

Key words: *professional training, standard of teacher education, modernization, standardization, European integration, content of psycho-pedagogical training, higher pedagogical education, Poland.*

УДК 37.013.74 (092)

Олена Хмельницька

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ВНЕСОК М. МАККАВЕЙСЬКОГО У РОЗВИТОК ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті досліджено й розкрито внесок М. Маккавейського в розвиток порівняльної педагогіки. Виявлено, що вчений глибоко досліджував освітні й виховні системи вітчизняних та зарубіжних країн і окремих педагогів, виявляв риси подібності й відмінності цих систем, перспективи розвитку вітчизняної освіти на основі аналізу досягнень і недоліків у зарубіжному педагогічному досвіді тощо. М. Маккавейський сприяв нагромадженню знань із зарубіжної і вітчизняної педагогіки, історії педагогіки, теорії навчання й виховання задля зіставлення педагогічних ідей і шкільної практики та формулювання на цій основі теоретичних підходів прогностичного характеру, їх широкого використання на теренах власної держави в майбутньому.

Ключові слова: *порівняльна педагогіка, педагогічний досвід, історія педагогіки, освіта, виховання, навчання, компаративізм, модернізація освіти.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави актуальним є питання вдосконалення вітчизняної системи освіти відповідно до світових вимог. Інтеграційні процеси, демократизація та гуманізація суспільного життя, зумовлюють потребу в порівнянні систем освіти, що є однією з провідних сфер життя людини. Порівняльна педагогіка слугує вітчизняним освітнім діячам, науковцям, педагогам для глибокого осмислення педагогічних проблем, планування подальшої діяльності і

прогнозування її результатів. Дослідивши і проаналізувавши освітню діяльність професора Київської духовної академії Миколи Корнилійовича Маккавейського, можна відмітити значний внесок вченого в розвиток порівняльної педагогіки в Україні в кінці XIX – на початку XX століття. Це відкриває можливості вивчення змісту й методів навчання, міжнародного досвіду розвитку освіти в тогочасний період, сприяє подальшому розвитку сучасної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Розвиток освіти в кінці XIX – на початку XX століття досліджували Н. Гупан, Н. Дем'яненко, П. Каптерев, А. Павко, М. Ткачук та ін. Педагогічну діяльність викладачів Київської духовної академії досліджено В. Аскочевським, В. Вихрущ, Н. Мозговою, Ф. Титовим. Окремі аспекти освітньої діяльності професора Київської духовної академії М. Маккавейського представлено в працях С. Кузьміної, Т. Твердохліб, В. Фазана, О. Черкасова, Н. Шип та ін.

Дослідженням освітніх систем різних країн у XIX столітті займалися М. Арнольд, Г. Барнард, Ж. Бодуен, Ж. Паризький, М. Пирогов, Дж. Рассел, М. Седлер, Ф. Тірш, К. Ушинський та ін. Сучасні дослідження у сфері порівняльної педагогіки здійснено І. Богдановою, Б. Вульфсон, О. Галус, З. Курлянд, З. Мальковою, М. Родіоновим, М. Чепіль, Л. Шапошніковою та ін.

Мета статті – вивчити і проаналізувати діяльність М. Маккавейського в галузі порівняльної педагогіки та погляди вченого на стан розвитку освітніх системи зарубіжних країн у кінці XIX – на початку XX століття.

Серед **методів дослідження** було обрано теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення), що дали змогу узагальнити й систематизувати погляди М. Маккавейського на освіту і виховання у вітчизняній та зарубіжних країнах; системний метод, що дозволяє розглядати діяльність ученого як цілісну систему і встановлювати найвіддаленіші зв'язки; порівняльний метод, що сприяє виявленню в системах освіти рис відмінності й подібності, дає можливість фіксувати спільні та специфічні вияви педагогічних закономірностей; педагогічна герменевтика та інтеграція опрацьованих матеріалів сприяли формуванню поточних і загальних висновків.

Виклад основного матеріалу. Порівняльна педагогіка має вагомим практичне значення в періоди інтенсивного реформування освіти, виявляючи способи врахування та специфічного перетворення найважливіших глобальних закономірностей і тенденцій розвитку сучасної освіти в різних країнах. Серед її завдань на сучасному етапі виявлення суперечностей і тенденцій перспективного розвитку вітчизняної освіти на основі аналізу досягнень і недоліків у зарубіжному педагогічному досвіді, розроблення й використання уніфікованих, науково обґрунтованих критеріїв оцінки якості та ефективності освіти країн з метою здійснення об'єктивного порівняння (виявлення досягнень і недоліків, специфічних відмінностей та подібних рис) тощо [1, 7].

Сучасними зарубіжними та вітчизняними вченими, такими, як Дж. Берей, В. Брікман, С. Робінсон, Д. Вілсон, Б. Вульфсон, З. Малькова, О. Цокур, З. Курлянд та ін., досліджено тенденції розвитку педагогічної компаративістики. Ураховуючи погляди цих учених, виокремлено п'ять історичних періодів у розвитку порівняльної педагогіки: класичний, запозичень (описовий), перших наукових досліджень, активізації розвитку методології науки й теоретичних змагань [1].

Кінець XIX – початок XX століття характеризується як період значних державних реформ, зокрема в галузі освіти. Цей етап у розвитку порівняльної педагогіки охоплює кілька періодів: запозичень (описовий) і перших наукових досліджень. Публікації та програми професора Київської духовної академії М. Маккавейського свідчать про значний внесок ученого в розвиток історико- педагогічних досліджень, дослідження освіти зарубіжних країн, досвіду освітньої й виховної практики. Учений детально досліджував першоджерела з педагогіки, часто виїжджав за кордон з цією метою, був учасником з'їздів із експериментальної педагогіки.

М. Маккавейський відомий ґрунтовними дослідженнями вітчизняної й зарубіжної історії педагогіки: історії виховання і освіти давніх євреїв, педагогічної спадщини церковних діячів, праць західних педагогів – Яна Коменського, Джона Локка, Вольфганга Ратке, Герберта Спенсера, а також російських педагогів Івана Бецького, Лева Толстого, Костянтина Ушинського та ін. Аналіз наукового доробку М. Маккавейського засвідчує глибоке вивчення ним педагогічних систем різних країн Європи та Азії – Англії, Греції, Єгипту, Ізраїлю, Індії, Італії, Китаю, Німеччини, Персії, Росії, Чехії.

У публікації М. Маккавейського «Религия и народность как основы воспитания» (1895), учений досліджує виховні ідеали інших народів, характеризує їх позитивні ознаки й недоліки, порівнює зарубіжні системи виховання з тогочасною вітчизняною, указує на шляхи підвищення ефективності виховних процесів власної держави.

Позитивною рисою М. Маккавейський вважає релігійне виховання в древніх державах. Характеризуючи давню китайську, індійську, перську, єгипетську школи, учений зазначає, що кожен учитель починає свій урок з молитви та релігійної настанови учнів. Грецька та римська школи з самого дитинства знайомили учнів з міфологією, в основі якої – поклоніння людей богам. Педагог робить висновок, що «в релігії – надійний оплот моральності» [11, 7]. Він указує на важливість релігійного, морального й духовного виховання у вітчизняній школі. Проте наголошує на врахуванні народності.

Вивчаючи давньоєврейську школу, учений видав три ґрунтовні праці «Воспитание у древних евреев» (1903), «Древнееврейская школа» (1903) і «Педагогика древних отцов и учителей церкви» (1897). М. Маккавейський зауважує, що в давніх євреїв вища школа існувала задовго до виникнення елементарної. Це пояснюється тим, що релігійна освіта забезпечувалася

«книжниками» та синагогою, проте доступною вона була лише обмеженому колу людей. У вищій єврейській школі розглядалися різні питання, серед них учений виділив проблеми теоретичного і практичного характеру. На думку професора, практичні питання щодо правильного використання Закону Божого, розглядалися більш ґрунтовно і глибоко. Завдяки чому учні добре знали усний Закон і вміли ним користуватися, ставали вчителями та суддями. М. Маккавейський наголошує на важливості вивчення давньої рідної мови для кращого пізнання історії життя свого народу.

Особливе значення, зазначає М. Маккавейський, у єврейській педагогіці мало сімейне виховання. Батьки несли відповідальність за відвідування школи дітьми, контролювали виконання домашніх завдань та підтримували зв'язок з учителем. У сім'ї закладалася й повага до вчителя, повна покора йому [4].

М. Маккавейський глибоко вивчав і захоплювався педагогічними здобутками Я. Коменського, який пережив жакливі часи тридцятилітньої війни і кризові явища, пов'язані з нею, у духовності зокрема. М. Маккавейський поділяв погляди видатного педагога на важливість релігійного, духовного виховання учнів. Аналізуючи діяльність відомого педагога Я. Коменського, праці якого перекладені різними мовами, учений розглядає велику кількість першоджерел та іншомовної літератури. На думку М. Маккавейського, Я. Коменський був практиком, глибоко розумів і вистраждав у своїй душі недоліки тогочасної школи, головним завданням бачив її вдосконалення на засадах християнської ідеї людського призначення і принципу природовідповідності [5].

Новаторство В. Ратке як реформатора теорії навчання цікавить М. Маккавейського не саме по собі, а в його зв'язку з ситуацією духовної нестабільності доби Реформації. Усебічно аналізуючи педагогічну концепцію В. Ратке в праці «Вольфганг Ратке как реформатор дидактики» (1893), М. Маккавейський виділив принципи концентрації, природовідповідності, позитивного навчання. Учений виокремив важливі моменти системи освіти В. Ратке, зокрема: принципи послідовності й поступовості, ідея загальної освіти, упровадження рідної мови як показника природовідповідності навчання, розробка нового методу навчання, заснованого на психологічному розвитку людини й особливостях предмета, що викладається. Педагог охарактеризував систему освіти В. Ратке як таку, що має багато педагогічних недоліків через ідеалізацію педагогічної дійсності, але пропонує використати її позитивні аспекти у вітчизняній системі освіти [3].

Педагог не залишив поза увагою й релігійно-духовний занепад західного, зокрема англійського, суспільства ХІХ ст., коли виникає утилітарний етичний ідеал «повного життя», запропонований Г. Спенсером. Використовуючи свої філософські та педагогічні знання, М. Маккавейський зробив ґрунтовний аналіз педагогічної концепції Г. Спенсера, основаної на

його теорії еволюції. М. Маккавейський довів недосконалість концепції філософа й нежиттєздатність тієї навчально-виховної системи, яка була би побудована на її засадах. Досліджуючи діяльність англійського філософа та педагога XIX ст. Герберта Спенсера, М. Маккавейський наголошує, що праці вченого про виховання цікавили вчених Франції, Германії, Росії. М. Маккавейський ретельно досліджує біографію Г. Спенсера, його праці англійською мовою, пояснює інтерес до них та значне поширення в США, країнах Європи та Азії. Учений виділяє основні питання, на яких зупинявся Г. Спенсер – це брак необхідної підготовки до виховання дитини в батьків та вчителів, що спричинює відхилення у фізичному та психічному розвитку особистості, відсутність в університетах педагогічних факультетів і кафедр, необхідність забезпечення трьох видів виховання дитини: фізичного, розумового та морального. М. Маккавейський поділяє думку Г. Спенсера про необхідність уведення на завершальному етапі середньої школи низки предметів для майбутніх батьків, оскільки «фізична зрілість виявляється здатністю створювати нащадків, то розумова зрілість виявляється в умінні виховати цих нащадків [10, с. 616]».

У праці «Педагогіка Джона Локка» М. Маккавейський дослідив англійську освіту XVII ст., яка, на думку вченого, була не пристосована до життя. М. Маккавейський, вивчаючи погляди на освіту й виховання педагога Д. Локка, насамперед, звертається до його попередників – Ф. Рабле, М. Монтеня, В. Ратке, Я. Коменського. Характерною рисою виховання представників вищих класів суспільства цього періоду є вивчення не рідної англійської мови, а нав'язних заходом французької та латини. У школах для середніх та бідних верств населення переважали схоластичні методи навчання. На думку М. Маккавейського, педагогіка Дж. Локка була налаштована на реформування тогочасної школи, на вивчення предметів конкретно-практичного характеру, тобто в кожній сфері він рекомендував надавати спочатку знання, потім навчати використовувати їх на практиці. Учений вважає, що ліберальні погляди на освіту й виховання Дж. Локка виникли під впливом недоліків школи, де він отримав власну освіту [9].

У публікації «Английская школа» (1898) М. Маккавейський досліджує і порівнює французьку, германську і англійську тогочасні освітні системи. Він зазначає, що французька освіта спрямована на виховання «типових чиновників без особистих починань і самодіяльності». Недоліком германської освітньої системи, на думку педагога, є «багатопредметність, що ослаблює фізичний і розумовий розвиток». Нову англійську школу М. Маккавейський розглядає як таку, що сприяє гармонійному розвитку дітей, готує «людей справи», здатних самостійно справлятися з життєвими проблемами. У побудові навчального процесу та змісті освіти вчений убачає такі позитивні аспекти розвитку освіти, як розподіл навчального дня, навчального курсу, сімейного характеру школи, поєднання вчителя й

вихователя в одній особі тощо. Проте недоліком такої школи М. Маккавейський вважає відсутність релігійного виховання [2].

У роботі «Педагогические мечты Екатерины Великой и Бецкого» (1904) М. Маккавейський уперше висвітлює педагогічну систему І. Бецького, її практичне втілення в другій половині XVIII ст., коли в суспільстві панувала певна духовна криза, спричинена захопленням іноземними ідеалами. Навчальні заклади, створені за проектом І. Бецького, науковець називає «педагогічними теплицями», випускники яких не підготовлені до життя в соціумі. Ще одним вагомим недоліком цих закладів учений вважає насильство, коли шестирічну дитину відривають від рідної матері, ізолюють від сім'ї. Основною причиною недосконалості педагогічної теорії І. Бецького та її практичної реалізації М. Маккавейський називає те, що привабливі ідеї Заходу дуже швидко були пересажені на чужий їм російський ґрунт, без урахування національних особливостей [9].

У наукових працях Л. Толстого учений аналізував його педагогічну спадщину. М. Маккавейський різко критикував ідеї вільного виховання, трактував їх як негуманне, яке навіть може зашкодити розвитку дітей. Аналізуючи навчально-виховний процес у Яснополянській школі, науковець зробив висновок, що педагогіка Л. Толстого не дає нічого позитивного, чим можна скористатися на практиці. Водночас М. Маккавейський гаряче підтримує ідеї релігії й народності, запропоновані К. Ушинським як підґрунтя для діяльності школи [8, 71–72].

У праці «К. Д. Ушинский и его педагогические идеи» М. Маккавейський зазначає, що К. Ушинський створив нову епоху в історії виховання: аналізував і розглядав актуальні й важливі питання освіти, які, на жаль, не були втілені до кінця XIX ст. Головним завданням виховання, на думку вченого, К. Ушинський вважав «створення цілісної, моральної особистості вихованця [6, 85]». Критикуючи предметну систему навчання в початковій і середній школі, коли кожен учитель читає окремих предмет, М. Маккавейський називає причину, через яку розумове й моральне виховання відокремлені і втрачають свою силу. Учений підтримує думку К. Ушинського про заміну в початковій ланці школи предметної системи на класну та об'єднання в одній особі вчителя й вихователя.

Висновки. Таким чином, звертаючись до джерел з історії педагогіки, М. Маккавейський глибоко аналізує зарубіжні й вітчизняні системи освіти і творчо використовує їх у навчанні, намагається вирішити низку важливих завдань щодо реформування процесу освіти і виховання в тогочасній школі. Учений розглядав питання освіти й виховання в певний історичний період на тлі розвитку конкретної держави, виділяв позитивні та негативні його риси, що слугувало розвиткові порівняльної педагогіки в кінці XIX – на початку XX століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галус О. М. Порівняльна педагогіка : [навч. посіб.] / О. М. Галус, Л. М. Шапошнікова. – К. : Вища школа, 2006. – 215 с.
2. Маккавейский Н. К. Английская школа. По поводу издания К. П. Победоносцева «Новая школа» / Н. К. Маккавейский. – Рец. на кн. – К., 1899. – 33 с.
3. Маккавейский Н. К. Вольфганг Ратке как реформатор дидактики / Н. К. Маккавейский // Труды Киевской духовной академии. – 1893. – № 11.
4. Маккавейский Н. К. Воспитание у древних евреев. Историко-педагогический этюд / Н. К. Маккавейский. – К. : 1903. – 107 с.
5. Маккавейский Н. К. Коменский Ян Амос / Н. К. Маккавейский // Православная богословская энциклопедия / [под ред. А. П. Лопухина, Н. Н. Голубовского]. – СПб., 1911. – Т. XII. – С. 439–448.
6. Маккавейский Н. К. К. Д. Ушинский и его педагогические идеи / Н. К. Маккавейский. – К. : 1896. – 98 с.
7. Маккавейский Н. К. Педагогика Джона Локка / Н. К. Маккавейский // Труды Киевской духовной академии. – 1895. – № 5. – С. 134–158.
8. Маккавейский Н. К. Педагогические воззрения графа Л. Н. Толстого / Н. К. Маккавейский. – К., 1902. – 63 с.
9. Маккавейский Н. К. Педагогические мечты Екатерины Великой и Бецкого / Н. К. Маккавейский // Труды Киевской духовной академии. – 1904. – № 5.
10. Маккавейский Н. К. Проблемы воспитания по Спенсеру / Н. К. Маккавейский // Труды Киевской духовной академии. – 1906. – № 7–8. – С. 610–640.
11. Маккавейский Н. К. Религия и народность, как основы воспитания. Речь, произнесенная на торжественном акте Киевской духовной академии 26 сентября 1895 г. / Н. К. Маккавейский. – К., 1895. – 45 с.

РЕЗЮМЕ

Хмельницкая Е. Вклад Н. Маккавейского в развитие сравнительной педагогики.

В статье исследован и раскрыт вклад Н. Маккавейского в развитие сравнительной педагогики. Выявлено, что ученый глубоко исследовал образовательные и воспитательные системы отечественных и зарубежных стран и отдельных педагогов, обнаруживал черты подобия и отличия этих систем, перспективы развития отечественного образования на основе анализа достижений и недостатков в зарубежном педагогическом опыте и тому подобное. Н. Маккавейский способствовал накоплению знаний из зарубежной и отечественной педагогики, истории педагогики, теории учебы и воспитания ради сопоставления педагогических идей и школьной практики и формулировки на этой основе теоретических подходов прогностического характера, их широкого использования на поприщах собственного государства в будущем.

Ключевые слова: *сравнительная педагогика, педагогический опыт, история педагогики, образование, воспитание, учеба, компаративизм, модернизация образования.*

SUMMARY

Khmelnytska E. A contribution of N. Makkaveiskyi into the development of comparative education.

In the article we have investigated and revealed the aspect of comparative education in the heritage of N. Makkaveiskyi. It is revealed that a scientist deeply researched educational and training system of domestic and foreign countries and individual teachers, identify similarities and differences of these systems, prospects of development of education

on the basis of analysis of achievements and weaknesses in foreign pedagogical experience and the like. N. Makkaveiskyi contributed to the accumulation of knowledge of foreign and native pedagogy, history of pedagogy, theories of learning and education for the mapping of pedagogical ideas and school practices and formulation on this basis of theoretical approaches of predictive nature, their widespread use on the territory of their own state in the future. The academic research on foreign educational systems made a significant contribution to the development of comparative education in late XIX – early XX century. A scientist investigated original sources in detail, repeatedly was abroad, visited collection on experimental pedagogics for research of the foreign educational systems.

N. Makkaveiskyi is known for sound researches of home and foreign history of pedagogics: histories of education and education of old jewries, pedagogical inheritance of church figures, labours of western teachers – Jan Komenskyi, John Lock, Wolfgang Ratke, Herbert Spenser, also the Russian teachers of Ivan Betskyi, Leo Tolstoy, Kostyantyn Ushinskyi and other. The analysis of research work of N. Makkaveiskyi certifies a deep study to them of the pedagogical systems of different countries of Europe and Asia, England, Greece, Egypt, Israel, India, Italy, China, Germany, Persia, Russia, Czech Republic.

Comparative education serves to the native educational figures, scientists, teachers for the deep comprehension of pedagogical problems, planning of further activity and prognostication of its results. It opens possibilities of study of maintenance and methods of studies, international experience of development of education in a definite time period, assists to further development of modern education.

Key words: *comparative education, pedagogical experience, history of pedagogy, education, studies, modernization of education, comparativism.*